

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 11, 2013

[Назад](#)

[Головна](#)

УДК 338.2

В. Г. Потапенко,

к. г. н., ст. н. с., Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

Р. З. Подолець,

к. е. н., ст. н. с. ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ

В. В. Мухін,

здобувач, Національний інститут стратегічних досліджень, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЙНО - ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ БАЛАНСУ ІНТЕРЕСІВ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

V. Potapenko,

candidate of the geographical sciences, senior scientist, National Institute for Strategic Studies, Kyiv

R. Podolets,

Ph.D., senior scientist «Institute of Economics and Forecasting, NAS of Ukraine», Kyiv

V. Mukhin,

researcher, National Institute for Strategic Studies, Kyiv

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS OF BALANCE OF INTERESTS IN THE ENERGY SECTOR OF UKRAINE

На підставі дослідження практики задоволення державами світу власного попиту на енергоносії визначені умови підвищення ефективності організаційно - економічних механізмів формування балансу інтересів у енергетичній сфері України.

Based on the research of the world practice of meeting the demand for energy, the prerequisites of improving the efficiency of organizational and economic mechanisms of forming the balance of interests in the energy sector of Ukraine are defined.

Ключові слова: енергетичні ресурси, лібералізація ринків енергоресурсів, енергетична політика, ринок природного газу.

Keywords: energy resources, liberalization of energy markets, energy policy, market for natural gas.

Постановка проблеми. Вивченню принципів управління енергією та її джерелами приділяється значна увага науковців, що працюють у сфері проблем забезпечення економічної безпеки держави в актуальних умовах господарювання. Враховуючи флуктуацію глобальних економічних відносин, залежність України від зовнішніх постачань паливо-енергетичних ресурсів визначає рівень економічної незалежності держави. Задоволення потреб населення України та суспільного виробництва в енергетичних продуктах є однією з головних умов економічної безпеки держави. Спеціального аналізу для реалізації основних стратегічних орієнтирів потребують правові, економічні, технічні та організаційні засади функціонування ринку природного газу, які недостатньою мірою висвітлені в економічній літературі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам оцінки ефективності організаційно - економічних механізмів формування балансу інтересів в енергетичній сфері України присвячено праці академіків А. Шидловського, М. Кулика, І. Карпа, В. Гесця [17], В. Точиліна, В. Ліра [20; 22], І. Недіна, Н. Воропая, В. Рабчука [18], Р. Огорокова [13], Т. Мітрової [1] та багатьох вітчизняних та закордонних фахівців. Ними враховано економічні, політичні та екологічні підходи до функціонування енергетичних ринків. Разом із тим, питання, пов'язані із забезпеченням формування балансу інтересів в енергетичній сфері та практичні аспекти інтеграції України до енергетичних ринків світу потребують подальшого висвітлення.

Мета та завдання. Метою даної статті є визначення організаційно - економічних механізмів формування балансу інтересів в енергетичній сфері України. З цією метою вирішуються основні завдання – аналіз ситуації на енергетичних ринках світу та визначення організаційно-економічних механізмів забезпечення енергетичної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Енергетичні ринки світу перебувають під впливом економічних, геополітичних, військових, науково-технічних, природних та інших глобальних факторів на різних стадіях свого розвитку. У конкурентній боротьбі переваги отримують ті країни, для яких створено найбільш сприятливі умови розвитку. А для багатьох інших країн дешеві виробничі ресурси не забезпечують вигідне положення у світовому розподілі праці та захист від негативного впливу глобалізації. Глобальна енергетична залежність індустріальних регіонів промислово розвинених країн від видобувних регіонів також визначає провідну роль геополітичного фактору у розвитку енергетичних ринків регіонів та світу в цілому. Тенденція щодо істотних цінових коливань під впливом обставин форс-мажорного характеру все частіше підпадає під дію всеохоплюючих геополітичних факторів, що чинять вплив на ринки та економіку окремих держав. Причиною суттєвого коливання цін впливові учасники енергетичного ринку визначають напружену ситуацію у країнах-постачальниках, транзитерах та споживачах. В умовах постійних змін конкурентних відносин на

енергетичних ринках, конфлікт інтересів експортерів, транзитерів та імпортерів енергетичних ресурсів сприяє загостренню між взаємозалежними державами проблем економічної безпеки. Первинною енергією розуміють енергію без трансформації, що міститься в сировині та інших формах. Первинна енергія може бути невідновлюваною або відновлюваною. [1].

Процес зміни регіональної структури енергетики у світі супроводжується диспропорціями у забезпеченні енергоресурсами для розвитку країн та регіонів. Наявність енергетичних ресурсів таких як палива і сировини є обов'язковою умовою існування виробництва, природною базою розвитку економіки. Пріоритети розвитку світового господарства визначаються економічно обґрунтованими напрямками використання паливно-енергетичних ресурсів.

Аналіз даних Міжнародного Енергетичного Агентства (далі - *МЕА*), наведених у табл. 1 вказує на швидке збільшення обсягів споживання енергетичних ресурсів країнами, що розвиваються, також про зростання їх залежності від імпорту та посилення конкуренції за енергоресурси [3].

Таблиця .1
Світове споживання первинної енергії за регіонами, млн т н.е.

Назва регіону	Рік	1980	2000	2009	2015	2020	1980-2020*
Країни (<i>OECD</i> - Organization for Economic Cooperation and Development)							
Америка		2 102	2 695	2 620	2 780	2 787	0,5 %
<i>США</i>		1 802	2 270	2 160	2 285	2 264	0,4 %
Європа		1 501	1 765	1 766	1 863	1 876	0,5 %
Азія та Океанія		464	832	850	906	912	1,4 %
<i>Японія</i>		345	519	472	498	490	0,5 %
Всього країни <i>OECD</i>		4 067	5 292	5 236	5 549	5 575	0,6 %
Країни, що не входять в <i>OECD</i>							
Північна Європа / Євразія		1 242	1 001	1 051	1 163	1 211	0,5 %
<i>Російська Федерація</i>		н. д.	620	648	719	744	1,0 %
Азія		1 066	2 172	3 724	4 761	5 341	5,1 %
<i>Китай</i>		603	1 108	2 271	3 002	3 345	5,9 %
<i>Індія</i>		208	460	669	810	945	4,5 %
Близький Схід		114	364	589	705	775	5,8 %
Африка		274	505	665	739	790	2,7 %
Латинська Америка		284	432	538	644	700	2,6 %
<i>Бразилія</i>		114	185	237	300	336	3,3 %
Всього країни, що не входять в <i>OECD</i>		2 981	4 475	6 567	8 013	8 818	1,6 %
Всього Світ**		7 219	10 034	12 132	13 913	14 769	1,0 %
Європейський Союз		н. д.	1 683	1 654	1 731	1 734	0,2 %

* Загальний середньорічний темп приросту.

** Загальносвітові міжнародні морські та авіаційні сховища, що не входять до регіонального підсумку.

Джерело: *МЕА*.

Регіональні тенденції істотного зростання світового попиту на первинну енергію визначають Китай, Індія, Бразилія та Близький Схід. Прогнозоване збільшення річного попиту на первинну енергію у країнах, що не входять до Організацію економічного співробітництва і розвитку (далі –ОЕСР), складає 1446 млн т н. е. (з 6567 млн т н. е. у 2009 р. до 8013 млн т н. е. у 2015 р.), що становить 22% від світового первинного постачання енергії у 2009 р. Загальний середньорічний темп приросту первинного споживання енергії у Сценарії нових стратегій *МЕА* за період 1980-2020 рр. складає 1,6 % у країнах, що не входять до ОЕСР, та 0,6 % - у країнах ОЕСР [3].

Основне зростання річного енергоспоживання, за прогнозами *МЕА* [4], має відбутися завдяки Китаю й Індії та становитиме більше половини (1 000 млн т н. е.) загального збільшення річного споживання енергоносіїв у світі у 2020 р. відповідно до 2010 р.

Сучасні тенденції розвитку світової енергетики мають істотне значення для забезпечення енергетичної безпеки, екологічної стійкості та економічного розвитку держави. Спеціальні аналітичні дослідження *МЕА* [3], Адміністрації з енергетичної статистики США (*EIA*) [5], ІНЕСД РАН / *РЕА* [6], *British Petroleum p.l.c.* [7], *Exxon Mobil Corporation* [8] та *Eni SpA* [9] представляють глобальний огляд історичних тенденцій на енергетичних ринках світу, постачання, перетворення та споживання всіх основних джерел енергії. Основні результати даних досліджень визначають структурні зміни, які характеризуватимуть міжнародну енергетичну систему в майбутньому.

Основною причиною збільшення світового попиту на енергоносії є стійка тенденція до зростання населення. Відповідно до динаміки чисельності населення у світі на рис. 1. подано історичні тенденції та прогноз розвитку енергопостачання до 2020 р. за видами палива.

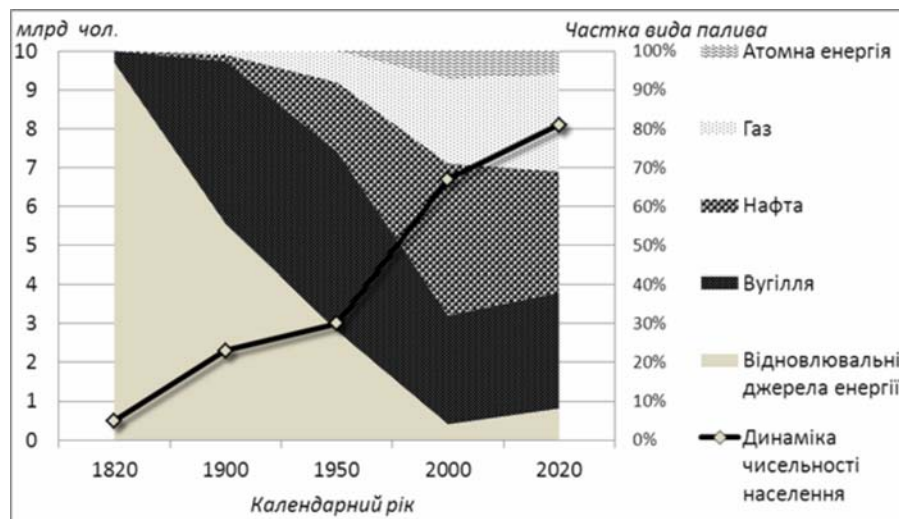

Рис. 1. Порівняльне постачання первинної енергії та приріст чисельності населення в світі

Джерело: *The Outlook for Energy: A View to 2040, Exxon Mobil Corporation [8], Прогноз розвитку енергетики світу та Росії до 2035 р., ІНЕД РАН / РЕА [6]*

Одним із фундаментальних факторів формування попиту на енергоресурси зазначені вище дослідження також визначають тенденції: зростання внутрішнього валового продукту (далі – ВВП); скорочення розриву в енергомісткості економік між країнами, які є членами ОЕСР, та які не є ними; збільшення розриву в продуктивності між тими країнами, що розвиваються і розвиненими країнами. [6]

До 2020 р. темп зростання світового ВВП передбачається в середньому у розмірі 4,2 % на рік [3]. Високі темпи зростання населення очікуються в країнах, що не входять до ОЕСР. На рис. 2 наведено регіональні тенденції змін частки ВВП та частки населення у світі до 2020 р.

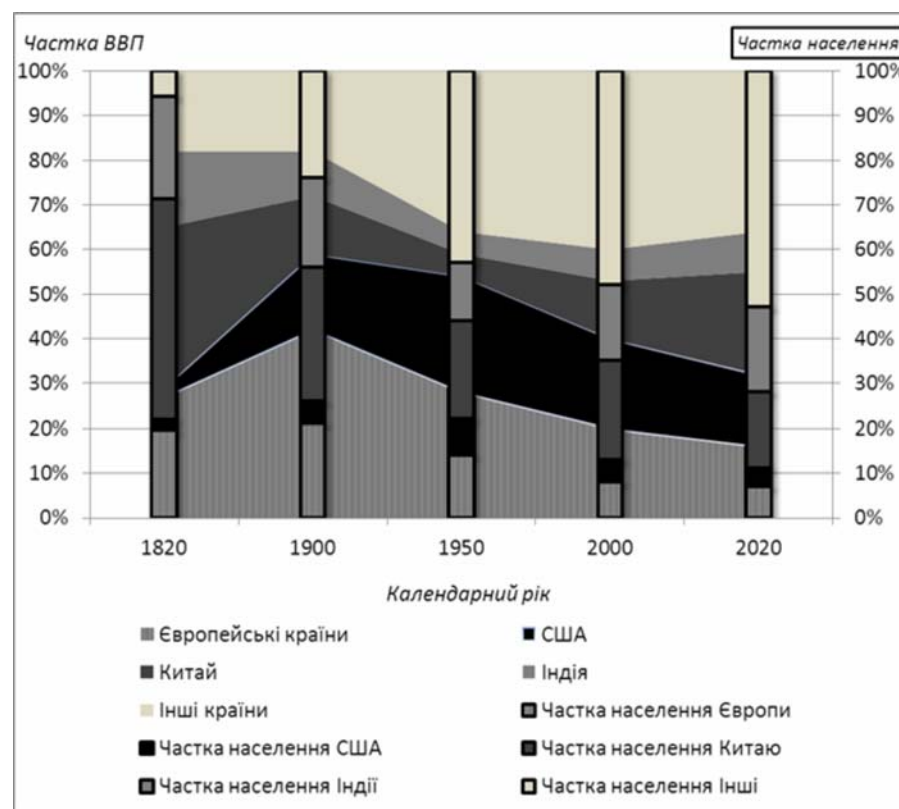

Рис. 2. Динаміка частки ВВП та частки населення в світі

Джерело: *Прогноз розвитку енергетики світу та Росії до 2035 р., ІНЕД РАН / РЕА [6]*

Згідно з довгостроковою тенденцією, щорічний приріст населення та темпи зростання ВВП у світі поступово сповільнюються [3].

МЕА виділяє наступні напрями розвитку світової енергетики [10]:

- задоволення зростаючого світового попиту на енергію за зростаючими доходами і населенням країн, що розвиваються;
- забезпечення доступу до енергії для бідної частини населення планети;
- досягнення цілей у сфері протидії зміні клімату, зокрема впровадження відновлювальної енергетики.

За результатами аналізу МЕА щодо викидів парникових газів від споживання вуглеводнів на вугілля приходиться 63% викидів, відповідно 22% на нафту та 15% на природний газ. Доведені запаси вугілля розташовані у Північній Америці, Китаї, Росії та на Близькому Сході. За їх прогнозами у країнах ОЕСР очікується суттєве падіння попиту на нафту та вугілля та збільшення на природного газу та відновлюваних джерела енергії [10]. Ціни на природний газ наслідують тенденцію ціни на нафту, але у перерахунку на нафтовий еквівалент є нижчими. Ціна отримання електроенергії з вугілля є ще нижчою, ніж з природного газу.

Стратегії країн, що розвиваються, у частині забезпечення дешевими енергоресурсами для досягнення максимального зростання економіки протиставляється

політика розвинених країн, спрямована на забезпечення безпеки енергопостачання та екологічної стабільності вважають фахівці ІНЕД РАН / РЕА [11]

Результати багатьох досліджень регіональних зрушень в економічному зростанні та споживанні енергії прогнозують, залежно від регіону світу, збільшення попиту на викопне паливо виключно для природного газу [12]. Суттєве збільшення до 2020 р. частки попиту на природний газ буде компенсовано зростанням обсягів використання вугілля та нових джерел енергії (здебільшого відновлювальні джерела енергії). Визначені тенденції світового попиту вказують на суттєве зростання енергоспоживання країнами із великою чисельністю населення (країни Південного Сходу Азії, Африки та Латинської Америки), при зниженні питомої ваги енергоспоживання нинішніх географічних центрів (країни Північної Америки, Західної та Східної Європи) [13].

Часто пропонують класифікації енергетичних уразливостей країн та регіонів, поділяючи їх на економічні, політичні, технічні та природні [15]. Процеси зміни регіональної структури світової енергетики супроводжуються збільшенням кількості країн, у яких обсяги забезпеченості власними енергоресурсами за видом палива менше 20% та/або стрімко знижуються. Вплив регіональних енергетичних диспропорцій на великі регіони та країни, що розвиваються, створює небезпечні процеси зростання залежності від енергетичного імпорту та посилення конкуренції. Тенденції забезпечення зростання попиту і стійкого імпорту енергоресурсів в світі, зростання і нестійкість ціни на усі види енергії представляють найбільшу загрозу економіці країн, що розвиваються. В результаті цих тенденцій, введення нових ресурсних баз і транспортних потужностей змінює географічну структуру та правила функціонування енергетичних ринків світу: регіони видобування та споживання, стратегічні шляхи постачань енергоносіїв, диспаритет попиту і пропозиції, правові та організаційні засади функціонування ринків.

Першорядні напрями забезпечення колективної енергетичної безпеки сконцентровано на трьох основних групах країн та регіонів:

- виробники (нетто – експортери),
- споживачі (нетто – імпортери)
- країни транзитери ПЕР.

Основні завдання й напрями реалізації рішення задач енергетичної безпеки країн і регіонів представлені в табл. 2.

Таблиця 2.
Баланс інтересів та основні задачі енергетичної політики учасників світового енергетичного ринку

Найменування групи регіонів та країн	Країни ОЕСР	Країни ОПЕК	Країни, що не входять до ОЕСР та ОПЕК
Експортери	§ Створення резервних потужностей із видобутку вуглеводневої сировини; § Збереження національного суверенітету та контролю над стратегічними ресурсами; § Закріплення на стратегічних експортних ринках, забезпечення гарантій стійкого попиту на енергоресурси, що експортуються; § Забезпечення фінансування інвестицій в розробку ресурсів і розвиток інфраструктури; § Диверсифікація ринків експорту енергоресурсів; § Отримання частки у збутових і транспортних компаніях за кордоном; § Забезпечення надійного і безперебійного транспорту і транзиту енергоресурсів, що експортуються, за прийнятними цінами; § Забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури; § Пошук адекватного рівня інвестиційного навантаження паливно-енергетичного комплексу на економіку і оптимальних обсягів експорту енергоресурсів; § Зниження енергомісткості і забезпечення масштабного оновлення виробничих фондів з масовим впровадженням енергозберігаючих технологій як з боку виробництва, так і з боку споживачів.		
	§ Досягнення збалансованості економічно обґрунтованої цінової політики відносно енергетичних продуктів, яка забезпечує повернення інвестицій і помірковану норму прибутку, проте такої, що не веде до істотного скороченню попиту.	§ Максимізація вартості вуглеводневої сировини, яка експортується.	
Транзитери	§ Виділення низки резервуарів (родовищ) для зберігання резервних фондів вуглеводневої сировини з особливим правовим станом та особливим механізмом залучення до експлуатації; § Забезпечення капіталу і фінансування інвестицій в транзитну інфраструктуру; § Забезпечення безпеки транзитної інфраструктури.		
	-	-	§ Максимізація транзитної ренти та вартості послуг зберігання вуглеводневої сировини.
Імпортери	§ Створення резервних фондів вуглеводневої сировини; § Задоволення попиту на енергоресурси, що імпортуються, гарантії достатньої пропозиції енергоресурсів у перспективі; § Забезпечення безпеки енергетичної інфраструктури, надійності та безперервності постачань енергоресурсів; § Отримання контролю над видобутком і постачаннями ПЕР з інших країн; § Диверсифікація зовнішніх джерел постачання енергетичних продуктів, диверсифікація маршрутів їх транспортування та різноманітність постачальників		

Найменування групи регіонів та країн	Країни ОЕСР	Країни ОПЕК	Країни, що не входять до ОЕСР та ОПЕК
	ПЕР; § Диверсифікація паливно-енергетичного балансу за рахунок розвитку виробництва власних (в першу чергу відновлюваних) ПЕР; § Гнучкість виробництва, зменшення енергомосткості продукції за рахунок впровадження нових технологій для зниження залежності від імпорту енергоресурсів, розвиток ринкових механізмів стимулювання енергозбереження; § Забезпечення адекватного фінансування, залучення інвестицій і нових технологій в розвиток та функціонування інфраструктури; § Поступова лібералізація та розвиток конкурентних відносин на ринках енергоресурсів та ринків пов'язаних послуг.		
	§ Політична стабільність постачальників.	§ Забезпечення базової потреби населення в енергоресурсах, створення активного попиту на послуги енергетичного сектору.	
	§ Стабілізація цін на енергоресурси на прийнятному рівні для підтримки конкурентоспроможності своєї економіки, забезпечення безпеки енергопостачання та екологічної стабільності.	§ Збалансування цінової політики щодо енергоресурсів на прийнятному рівні для підтримки конкурентоспроможності своєї економіки та забезпечення безпеки енергопостачання.	§ Забезпечення дешевими енергоресурсами для досягнення максимального зростання економіки.

Баланс інтересів учасників світового енергетичного ринку обумовлює зміни правил функціонування ринків та забезпечення колективної енергетичної безпеки.

Зусилля країн та регіонів щодо вирішення задач енергетичної безпеки сприяє:

- формуванню надмірної мережевої інфраструктури,
- створенню резервів виробничих потужностей

Створенню сховищ повністю.

Стойке зростання обсягів видобування, торгівлі та споживання природних енергетичних ресурсів у світі привело до формування локальних, згодом регіональних ринків, а щодо нафти – глобального ринку [7]. У структурі споживання ПЕР світу до 2020 р. нафта і природний газ займають лідируючі позиції завдяки економічним перевагам при видобуванні, транспортуванні та споживанні в умовах екологічних обмежень. Згідно з дослідженнями компанії British Petroleum p.l.c. [7], значення ключового фактору геополітики набуває питання забезпечення економік світу газом. Радикальними перетвореннями регіональних ринків природного газу супроводжуються зазначені вище процеси посилення позицій газу у всіх галузях світової економіки. Віддаленість провідних регіонів видобутку газу від основних споживчих ринків та нерівномірність розвитку регіональних газових ринків спричиняють ускладнення для розвитку трансконтинентальних енергетичних об'єднань.

Формування світового ринку природного газу продовжується на основі великої чисельності систем газопостачання. У процесі глобалізації газового ринку сформовано три найбільші регіональні системи із широкою взаємозамінністю усіх видів природних енергоресурсів та інтеграцією транспортно-енергетичних зв'язків: Північноамериканська, Європейська система постачання газу та система постачання газу Південно-східної Азії і Океанії [18].

Одним з найперспективніших «глобальних ринків газу» у світі є континентальне Євразійське енергетичне об'єднання, в якому зосереджені дві третини світових запасів вуглеводнів та половина світового попиту на енергоресурси. Європейські країни володіють необхідним потенціалом для створення єдиного ринку природного газу із більш повною реалізацією принципів поступової лібералізації та розвитку конкурентних відносин на ринках енергоресурсів та ринків пов'язаних послуг. Європейська система газопостачання є найбільш технічно розвиненою. Вона з'єднує західні родовища Великобританії, північні родовища Норвегії, східні родовища РФ, південні родовища країн Африки, Тихоокеанський та Атлантичний регіональні ринки газу зі споживачами газу європейських країн.

Прийнятим у 2010 р. Законом України «Про засади функціонування ринку природного газу» визначено: «ринку природного газу - сукупність правовідносин, що виникають у процесі купівлі-продажу природного газу, надання послуг з його транспортування, зберігання, розподілу та постачання» [19]. Існуюча організаційна структура регіональних та локальних ринків природного газу в світі характеризується:

- а) відсутністю правової однаковості;
- б) різноманітністю ринкових структур товарів та послуг;
- в) різносторонністю особливостей систем транспортування та зберігання;
- г) значними відмінностями у рівні відкритості монопольних, лібералізованих та конкурентних ринків газу.

Закономірним етапом розвитку світового енергетичного ринку товарів та послуг стане очікуваний перехід до конкурентної форми організації глобального ринку природного газу [20]. Таким чином, ключовими факторами формування єдиного світового ринку природного газу визначені:

- а) дерегуляція, побудована на принципах справедливої конкуренції;
- б) перевищення пропозицій обсягів природного газу та відповідних послуг над попитом;
- в) надлишки потужностей з транспортування та зберігання.

Існує багато факторів, які мають неоднаковий вплив на ринки газу. Їх можна класифікувати за тривалістю, прогнозованістю, поділити на зовнішні та внутрішні. Ринку природного газу ЄС фактично готується до створення єдиного газового ринку та розділення його на ринкові зони відповідно до Цільової моделі газового ринку ЄС (Gas Target Model) [21]. Лібералізація єдиного європейського газового ринку передбачає суттєві континентальні зміни європейської системи газопостачання. Поступове введення ринкових принципів ціноутворення шляхом вільного обирання споживачами постачальників, які отримуватимуть вільний і рівний доступ до європейської системи транспортування та зберігання природного газу. Реалізація політики забезпечення свободи конкуренції передбачає розділення на незалежні частки інтегрованих газових компаній на єдиному європейському газовому ринку за видами діяльності: видобуток, транспортування та продаж природного газу.

Переважна частина поставок газу в ЄС забезпечується за довгостроковими контрактами між постачальниками та великими імпортерами. Основні складові механізму розрахунку ціни газу за довгостроковими контрактами з країнами - експортерами прив'язано до цін нафтопродуктів (мазуту і газойлю) на споріднених енергетичних ринках [22]. Із розвитком за останні десятиліття енергетичних ринків ЄС збільшується залежність контрактної ціни на газ європейських постачальників від кон'юнктури ринку газу. Довгострокові контракти забезпечують енергетичну безпеку шляхом гарантованого постачання необхідних обсягів природного газу за прийнятною ціною. Розширення інфраструктури європейської системи газопостачання надлишковими потужностями, інтерконекторами та LNG - терміналами, додатковими реверсними мережами та підземними сховищами газу має забезпечити вільні континентальні поставки газу та функціонування єдиної системи біржового ціноутворення на європейському ринку газу. Енергетична політика створення і подальшого об'єднання окремих газових ринків ЄС додатково забезпечуватиме енергетичну безпеку та гнучкість гарантованих континентальних постачання газу. Європейська система здійснення змішаних поставок газу за довгостроковими та короткостроковими контрактами гнучкіше гарантуватиме на єдиному газовому ринку ЄС необхідний рівень надлишкових обсягів природного газу та цін. У силу політичних, технологічних та економічних факторів забезпечення країнами ОЕСР колективної безпеки, власники найбільших доказаних покладів природного газу Російська Федерація (21,4%), Ісламська Республіка Іран (15,9%), Катар (12%) та Республіка Туркменістан (11,4%) не є глобальними гравцями на найбільших регіональних ринках природного газу в світі [23]. Істотно у різних сферах споживання країн ЄС розширюється спектр енергоресурсів (вугілля, електроенергія), які заміщують природний газ. У майбутньому замість створення єдиного світового ринку газу можна очікувати процес подальшої глобалізації європейського енергетичного ринку. Ринкове формування цінового паритету між природним газом та іншими видами палива в ЄС вимагатиме:

- а) вільний вихід учасників на спеціальні газові торгові майданчики;
- б) функціонування налагодженої логістичної інфраструктури згідно з заявками на транзитні потужності;
- в) наявність надлишкових обсягів природного газу, які дозволяють формувати сукупний попит на енергетичні ресурси та ціну за окремими видами палива.

Недавні відкриття родовищ сланцевого газу в Україні забезпечуватимуть підвищення незалежності від поставок газу з Росії. У січні 2013 року, Shell домовилася вивчити області, прогнозовані запаси якої за оцінками уряду України складають близько 4 трильйонів кубічних метрів сланцевого природного газу. Поточні плани включають можливу розробку сланцевого газу для внутрішнього споживання та експорту до Західної Європи починаючи лише з 2020 року.

Висновки:

1. Вступ у 2010 р. України до Енергетичного Співтовариства обумлює поглиблення процесу інтеграції держави до Європейського континентального енергетичного ринку, що призведе до майбутнього утворення на єдиному європейському ринку газу окремої ринкової зони в Україні.
2. Подальша трансформація основних передумов та принципів функціонування внутрішнього ринку природного газу, ймовірно, сприятиме виникненню необхідності узгодження газотранспортних тарифів із європейськими регулюючими органами.
3. Поява транснаціональних енергетичних компаній на ринку газу в Україні впливатиме на рівень енергетичної безпеки України, оскільки держава може втратити економічні важелі реалізації стратегічних завдань в сфері національної економічної безпеки.
4. Аналіз інтеграційних процесів створення єдиного світового ринку газу визначає їхню пріоритетну направленість на глобалізацію європейського енергетичного ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Митрова Т. А.*, Фактор энергетической безопасности в экономическом развитии регионов мира // ИНЭИ РАН, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eriras.ru/data/45/rus>
2. *Key World Energy STATISTICS*, OECD/IEA, 2012, France, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/kwes.pdf>
3. *World Energy Outlook 2011*, OECD/IEA, November 2011, France, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication>
4. *World Energy Outlook 2012: In-depth study on energy-efficiency*, OECD/IEA, 2011, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iea.org/media/workshops/2012>
5. *Annual Energy Outlook 2011 with Projections to 2035*, U. S. Energy Information Administration (EIA), April 2011, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eia.gov/forecasts/archive/aeo11/>
6. *Прогноз развития энергетики мира и России до 2035 года*, ИНЭИ РАН / РЭА, 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eriras.ru/data/7/rus>
7. *BP Energy Outlook 2030*, British Petroleum p.l.c., London, United Kingdom, January 2012, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/china/bpchina_english/STAGING/local_assets/downloads_pdfs/BP_2012_2030_energy_outlook_booklet_en.pdf
8. *2012 The Outlook for Energy: A View to 2040*, Exxon Mobil Corporation, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.exxonmobil.com/corporate/files/news_pub_eo2012.pdf
9. *World Oil and Gas Review 2012*, Eni SpA, September 2012. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eni.com/en_IT/company/culture-energy/world-oil-gas-review/world-oil-gas-review-2012.shtml
10. *World Energy Outlook 2012: ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ*, OECD/IEA, November 2012, [Електронний ресурс]. - доступно з: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Russian.pdf>
11. *Вера Струкова*, Евросоюз: надежда на чистое будущее // Центр изучения мировых энергетических рынков ИНЭИ РАН, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eriras.ru/data/45/rus>
12. *Golden Rules for a Golden Age of Gas*. World Energy Outlook Special Report on Unconventional Gas, OECD/IEA, May 2012, [Електронний ресурс]. - доступно з: http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2012/goldenrules/weo2012_goldenrulesreport.pdf
13. *Окороков П.В., Окороков В.Р.* Глобализация: причины, возможности и угрозы для развития топливно-энергетического комплекса // Интеграция в энергетике и экономическая безопасность государства – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
14. *Hugh Dyer, Maria Julia Trombetta*, International Handbook of Energy Security - Edward Elgar Cheltenham, UK, 2013, [Електронний ресурс]. - доступно з: http://www.elgaronline.com/browse?page=2&pageSize=100&sort=datedescending&t0=Social_Main_ID
15. *Alhaji, A. F.* (2008). "What Is Energy Security? Economic, Environmental, Social, Foreign Policy, Technical and Security Dimensions", Oil, Gas & Energy Law Intelligence, vol. 3.
16. *The IEA Model of Short-term Energy Security (MOSES)*. Primary Energy Sources and Secondary Fuels, OECD/IEA, 2011, [Електронний ресурс]. - доступно з: http://www.iea.org/media/freepublications/2011/moses_paper.pdf
17. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 № 145 // Портал Рада

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-%D1%80>

18. Воронай Н.И., Рабчук В.И. и др. Тенденции интеграции инфраструктурных систем энергетики на Евразийском континенте и их анализ // Интеграция в энергетике и экономическая безопасность государства – К.: Знання України, 2005. – 552 с.
19. Про засади функціонування ринку природного газу: закон України від 08.07.2010 р. № 2467-VI із змінами та доповненнями, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2467-17>
20. Ринки реального сектору економіки України: структурно-інституціональний аналіз / [Тоцилін В.О., Осташко Т.О., Пустовоїт О.В. та ін.]; НАН України, Ін-т екон. та прогн. – К., 2009. – 640с.
21. Віктор Тарнавський, Четвертий пакет // Енергобізнес. – 2012. - № 17 (753).
22. Ринки регіонального сектора економіки України інституціональному середовищі СOT: кон'юнктура та інтеграція / за ред. В.О. Тоциліна; НАН України, Ін-т екон. та прогн. – К., 2012. – 552с.
23. BP Statistical Review of World Energy, June 2012, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2012.pdf

References.

1. The official site of ERI RAS (2008), Mitrova, T., “Faktor jenergeticheskoj bezopasnosti v jekonomicheskom razvitii regionov mira”, available at: <http://www.eriras.ru/data/45/rus> (Accessed 13 Aug 2013).
2. The official site of IEA (2012), “Key World Energy STATISTICS”, available at: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/kwes.pdf> (Accessed 20 January 2013).
3. The official site of IEA (2011), “World Energy Outlook 2011”, available at: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication> (Accessed 21 January 2013).
4. The official site of IEA (2012), “World Energy Outlook 2012: In-depth study on energy-efficiency”, available at: <http://www.iea.org/media/workshops/2012> (Accessed 15 Aug 2013).
5. The official site of U. S. Energy Information Administration (2011), “Annual Energy Outlook 2011 with Projections to 2035” available at: <http://www.eia.gov/forecasts/archive/aeo11/> (Accessed 02 January 2012).
6. The official site of ERI RAS (2013), “Prognoz razvitija jenergetiki mira i Rossii do 2035 goda”, available at: <http://www.eriras.ru/data/7/rus> (Accessed 13 Aug 2013).
7. The official site of British Petroleum p.l.c. (2012), “BP Energy Outlook 2030”, available at: http://www.bp.com/liveassets/bp_internet/china/bpchina_english/STAGING/local_assets/downloads_pdfs/BP_2012_2030_energy_outlook_booklet_en.pdf (Accessed 21 Aug 2013).
8. The official site of Exxon Mobil Corporation (2012), “2012 The Outlook for Energy: A View to 2040”, available at: http://www.exxonmobil.com/corporate/files/news_pub_eo2012.pdf (Accessed 06 January 2013).
9. The official site of Eni SpA (2012), “World Oil and Gas Review 2012”, available at: http://www.eni.com/en_IT/company/culture-energy/world-oil-gas-review/world-oil-gas-review-2012.shtml (Accessed 22 January 2013).
10. The official site of IEA (2012), “World Energy Outlook 2012: ОСНОВНЫЕ ПОЛОЖЕНИЯ”, available at: <http://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Russian.pdf> (Accessed 15 Aug 2013).
11. The official site of ERI RAS (2008), Strukova V., “Evrosojuz: nadezhda na chistoe budushhee”, available at: <http://www.eriras.ru/data/45/rus> (Accessed 13 Aug 2013).
12. The official site of IEA (2012), “Golden Rules for a Golden Age of Gas. World Energy Outlook Special Report on Unconventional Gas”, available at: http://www.worldenergyoutlook.org/media/weowebiste/2012/goldenrules/weo2012_goldenrulesreport.pdf (Accessed 19 Aug 2013).
13. Okorokov, R. and Okorokov, V. (2005), Globalizacija: prichiny, vozmozhnosti i ugrozy dlja razvitija toplivo-jenergeticheskogo kompleksa [Globalization: Causes, opportunities and threats for the development of the fuel and energy complex], “Integracija v jenergetike i jekonomicheskaja bezopasnost gosudarstva”, Znanija Ukrainy, Kiev, Ukraine.
14. The official site of Edward Elgar Cheltenham (2013), Dyer, H., Trombetta, M. “International Handbook of Energy Security” available at: http://www.elgaronline.com/browse?page=2&pageSize=100&sort=datedescending&t0=Social_Main_ID (Accessed 19 Aug 2013).
15. Alhajji, A. (2008). “What Is Energy Security? Economic, Environmental, Social, Foreign Policy, Technical and Security Dimensions”, *Oil, Gas & Energy Law Intelligence*, vol. 3.
16. The official site of IEA (2011), “The IEA Model of Short-term Energy Security (MOSES). Primary Energy Sources and Secondary Fuels”, available at: http://www.iea.org/media/freepublications/2011/moses_paper.pdf (Accessed 27 Aug 2013).
17. Cabinet of Ministers of Ukraine (2006), “Cabinet of Ministers of Ukraine “On approval of the Energy Strategy of Ukraine till 2030””, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-%D1%80> (Accessed 13 August 2013).
18. Voropaj, N. and Rabchuk, V. (2005), Tendencii integracii infrastrukturyh sistem jenergetiki na Evrazijskom kontinente i ih analiz [Trends in energy infrastructure systems integration on the Eurasian continent and analysis], “Integracija v jenergetike i jekonomicheskaja bezopasnost gosudarstva”, Znanija Ukrainy, Kiev, Ukraine.
19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine " On the basis of the natural gas market", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2467-17> (Accessed 29 August 2013).
20. Tochylin, V., Ostashko, T., Pustovojt, O. and other (2009), Rynky real'noho sektoru ekonomiky Ukrainy: struktorno - instytutsional'nyj analiz [Markets real economy Ukraine: structural and institutional analysis], «Institute of Economics and Forecasting, NAS of Ukraine”, Kiev, Ukraine.
21. Tarnavsk'kyj, V (2012), "The fourth packet", *Enerhobiznes*, vol. 17 (753).
22. Tochylin, V., Ostashko T., Pustovojt, O. and other (2012), Rynky rehional'noho sektora ekonomiky Ukrainy instytutsional'nomu sere dovyschi SOT: kon'iunktura ta intehratsiia [Markets regional economy Ukraine's institutional arrangements WTO conditions and Integration], «Institute of Economics and Forecasting, NAS of Ukraine”, Kiev, Ukraine.
23. The official site of British Petroleum p.l.c. (2012), “BP Statistical Review of World Energy”, available at: http://www.bp.com/assets/bp_internet/globalbp/globalbp_uk_english/reports_and_publications/statistical_energy_review_2011/STAGING/local_assets/pdf/statistical_review_of_world_energy_full_report_2012.pdf (Accessed 22 Aug 2013).

Стаття надійшла до редакції 05.11.2013 р.

ТОВ "ДКС Центр"